

Yleinen mielipide yhteiskuntatieteellisenä käsitteenä

PERTTI SUHONEN

ABSTRACT

Public Opinion as a Social Scientific Concept

Public opinion is a concept which is frequently used in everyday social debate. However, Finnish social scientists have been avoiding its use. In the European as well as in the American scholarly debate public opinion (*öffentliche Meinung*, *opinion publique*) has been a visible but, at the same time, a controversial concept. This article and the debate it examines, which spans over a century, is dominated by two basic dimensions which divide ideas on the public opinion. The dimension which has been stronger in the struggle over definitions divides theories according to whether it is thought that the public opinion consists of individual opinions or whether public opinion is thought to be the collective opinion of the public or the community. In the other dimension the trains of thought differ according to whether their starting point is a normative theory of democracy or a non-normative view of the society and the state it is in.

Yleinen mielipide on paljon käytetty käsite arkisessa yhteiskunnallisessa ja poliittisessa keskustelussa. Sen sijaan suomalaiset yhteiskunnan tutkijat ovat vältäneet sitä. Esimerkiksi politologian ja sosiologian perusoppikirjoissa ei yleistä mielipidettä juuri käytetä saati määritellä sitä teoreettisena käsitteenä. Sen alaan kuuluvat ilmiöt ovat toki olleet laajasti esillä. Niin Erik Allardtin ja Yrjö Littusen Sosiologiassa (1972) kuin Jaakko Nousiaisen Suomen poliittisessa järjestelmässään (1998) puhutaan mielipideilmastosta, mielipiteistä, asenteista ja niiden muodostumisesta ja yhteiskunnallisesta merkityksestä yleensä kuitenkin käyttämättä yleisen mielipiteen käsitettä. Näyttää siltä, että yleinen mielipide on sopinut paremmin poliittisen historian tutkijoiden käsitteistöön (Rusi 1985). Ehkä eniten sillä on ollut käyttöä joukkoviestinnän tutkimuksen piirissä (esim. Nordenstreng 1978, 169-183).

Niin eurooppalaisessa kuin yhdysvaltalaisessakin yhteiskuntatieteessä *public opinion* (*öffentliche Meinung*, *opinion publique*) on ollut näkyvä ja samalla kiistanalainen käsite. Sen määrittelystä ja asemasta demokratian teorioissa on oltu montaa mieltä siitä lähtien, kun käsite ilmestyi valistusajan yhteiskunnalliseen keskusteluun.

Tässä kirjoituksessa tarkastelen kansainvälisen keskustelun valossa muutamia keskeisiä tapoja ymmärtää yleistä mielipidettä ja sen määrittelykiistojen keskeisiä ulottuvuuksi. Käytän systemaattisesti yleisestä mielipidettä *public opinionin* vastineena, vaikka joissakin yhteyksissä muu suomennos kuulostaisi paremmalta. Artikkelin lopulla palaan kysymykseen käsitteiden vastaavuudesta.

Klassikoiden näkökulma

"Tiedän erään, joka on viisaampi kuin Voltaire ja jolla on enemmän järkeä kuin itsellään Napoleonilla ja kaikilla ministereillä, olleilla tai tulevilla." Näin luonnehti yleistä mielipidettä Charles-Maurice Talleyrand, Napoleonin ulkoministeri.

Itse Napoleonin notkisti polvensa tuon voiman edessä viimeistään vallasta

syöksemisensä jälkeen, kun hän karkoitussaarellaan St. Helenalla lausui: "Yleinen mielipide on näkymätön, salaperäinen mahti, jota kukaan ei voi vastustaa. Mikään ei ole epävakampaa, muuttuvampaa, voimakkaampaa. Niin oikullinen kuin se onkin, se on sittenkin tosi, järkevä ja perillä asioista paljon useammin kuin ajatellaan."

Näillä sitaateilla kuvaa modernin yhteiskunnan uutta valtatekijää saksalainen Ferdinand Tönnies (1923). Sosiologian klassikoista hän on laajimmin käsitellyt yleistä mielipidettä ja sen yhteiskunnallista roolia. Tönnies kytkee yleisen mielipiteen (die Öffentliche Meinung) pohdintansa teoriaan yhteiskunnan muuttumisesta (1922, 20-77).

Tuossa tunnetussa teoriassa hän tekee eron esimodernin yhteisön (Gemeinschaft) ja modernin yhteiskunnan (Gesellschaft) välille. Edellisessä orgaaniset sosiaaliset suhteet ihmisten välillä pohjautuvat maatalouteen, kyläyhteisöön ja uskontoon. Yksilöt ovat tapojen sitomia ja alistettuja omille ryhmilleen. Uusi yhteiskunta on luonteeltaan mekanistinen, kaupunkimainen, kansainvälinen, teollinen ja rationaalinen. Sen jäsenet ovat itsetietoisia, kriittisiä ja epäileviä, ryhmäsiteistä vapaita yksilöitä.

Yleinen mielipide on vasta modernin yhteiskunnan ilmiö. Tönniesin kuvaamassa Gesellschaftissa sen ohella muita kollektiivisen tahdon muotoja ovat sopimus ja lainsäädäntö. Esimodernissa Gemeinschaftissa kollektiivisen tahdon muotoja olivat yksimielisyys, tapa ja uskonto.

Kansalaisten mielipiteiden asemasta julkisessa vallankäytössä on pohdintoja ja käytännön esimerkkejä antiikista lähtien. Tönniesin (1923; 1922) mukaan yleinen mielipide sekä modernin yhteiskunnan kollektiivisena tahtona että tuota tahtoa kuvaavana käsitteenä muotoutui kuitenkin lopullisesti vasta 1700-luvun loppupuolella. Valtaa pitävä eliitti huomasi, että se ei voi enää hallita ottamatta huomioon hallittujen ajatuksia ja vaatimuksia. Mikään hallitus ei tullut enää toimeen ilman yleisen mielipiteen tukea.

Yleisen mielipiteen syntymisen oleellinen edellytys -- yksilöiden ja heidän mielipiteittensä vapautumisen ohessa -- oli laajeneva julkinen keskustelu. Siinä kirjallisuuden ja ennen kaikkea lehdistön kasvulla oli ratkaiseva asema. Ne toimivat niin informaation välittäjinä kuin keskustelufoorumeinakin. Yleinen mielipide koostui julkilausutuista mielipiteistä, joista väiteltiin klubeissa, kahviloissa, kokouksissa, yhdistyksissä ja pörsseissä -- lehtien ja kiistakirjoitusten ohella. Tönnies ajatteli yleisen mielipiteen koskevan valtion ja muitakin yleisiä asioita ja olevan kriittinen, tietoon perustuva mielipide, joka saa poliittisen voimansa kansalaisten laajasta hyväksynnästä.

Samaan tapaan kuvasi yleisen mielipiteen historiallista syntyä ja olemusta Tönniesin aikalainen, ranskalainen sosiologi Gabriel Tarde (1969 a/1898; 1969 b/1901). Hänkin korosti sitä, että yleinen mielipide tuli mahdolliseksi vasta sitten, kun lehdistö tavoitti ja yhdisti riittävän suuren osan yhteiskunnan jäsenistä yleisöksi. Yleinen mielipide muodostuu, kun suuri määrä ihmisiä lukee saman informaation lehdistä -- tai kuulee siitä lehteä lukeneilta -- ja keskustelee lähipiirissään lukemastaan tai kuulemastaan.

Näissä vuosisadan vaihteen kirjoituksissaan Tarde tuli jo esittäneeksi lehdistön ja yleisen mielipiteen suhteesta kaksi alustavaa ideaa, joista toisen kehittyneempi versio sai vuosikymmeniä myöhemmin nimekseen "viestinnän vaikutusten kaksivaihehypoteesi" (Katz & Lazarsfeld 1956) ja toisen "agenda setting-hypoteesi" (McCombs & Shaw 1972).

Tönnies (1922, 129-131) esitti itse asiassa kaksi yleisen mielipiteen käsitettä, jotka

oleellisesti eroavat toisistaan. "Eine (tai die) öffentliche Meinung" on jossakin yhteiskunnan osaryhmässä tai jollakin paikkakunnalla vallitseva mielipide, joka on saatettu yleisön tietoon, tai julkisuudessa esiintyvien moninaisten mielipiteiden kokonaisuus. Nykypäivän suomalainen esimerkki tällaisesta yleisestä mielipiteestä voisi olla kevättalvella 1998 eri puolueiden ja kansalaisryhmien julkisuudessa esittämät käsitykset taisteluhelikopterien hankintaan ehdotetuista miljardeista. Tämä ei kuitenkaan ole se yhteiskunnallinen voima, josta Talleyrand ja Napoleon puhuivat.

Tönnies tarkoittaa todellisella yleisellä mielipiteellä -- die Öffentliche Meinung (isolla Ö- kirjaimella) -- esimerkiksi sellaista voimakasta ja riittävän yhtenäistä mielipidettä, joka sai Suomen hallituksen tinkimään helikopterimäärärahoista. Yleisö ei ole vain julkisuudessa esitetyn mielipiteen kohde tai vastaanottaja vaan sen subjekti.

Vuonna 1922, jolloin Tönnies julkaisi kirjansa Kritik der Öffentlichen Meinung, ilmestyi Yhdysvalloissa Walter Lippmannin teos Public Opinion. Hänkin erottaa (1965/1922, 18-19) toisistaan yleisen mielipiteen kaksi tasoa "public opinions" ja "Public Opinion" isoilla alkukirjaimilla. Edelliset ovat yksittäisten ihmisten mielissä olevia käsityksiä heidän ulkopuolellaan olevasta maailmasta ja suhteestaan siihen. Jälkimmäinen tarkoittaa ihmisten mielipiteistä kiteytynyttä kansallista tahtoa, yhteiskunnallista päämäärää tai ryhmäasennetta, joka ohjaa yhteisön ja sen johtajien toimintaa.

1800-luvun loppupuolen ja 1900-luvun alun teoreetikkojen keskustelussa yleisestä mielipiteestä oli kaksi eri suuntiin vievää normatiivista perusjuonetta, joilla molemmilla on juurensa valistusajattelussa. Niistä toinen -- kansalaisten tasa-arvon idea -- johti yleisen mielipiteen roolin vahvistamiseen parlamentarismiin ja yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden kautta.

Toinen juonne korosti nimenomaan valistuksen merkitystä. Sen näkökulmasta yleinen mielipide syntyy valistuneen julkisen keskustelun tuloksena. Tuohon keskusteluun osallistuu ja kykenee vain pieni osa kansalaisista.

Jürgen Habermas (1991/1962; 1985/1964) on porvarillisen julkisuuden pohdinnoissaan kuvannut valistuneen yleisen mielipiteen muodostumista ja sen demokraattista roolia. Hänen kuvauksessaan on paljon yhteistä Tönniesin ja Tarden edellä esitetyille käsityksille. Oleellinen ero on kuitenkin siinä, että vuosisadan takaisten sosiologien tarkastelukulma oli vähemmän normatiivinen kuin Habermasin.

Valistuneen yleisön mielipide

Teoriat yleisestä mielipiteestä jakautuivat siis jo varhain kahtia. Ulottuvuuden toisessa päässä ovat liberalistiset näkemykset, joiden mukaan yleinen mielipide koostuu kaikkien kansalaisten yksilömielipiteistä. Toista päätä edustavat näkemykset, jotka korostavat yleisen (tai julkisen) mielipiteen olevan jonkinlainen kollektiivinen ilmiö ja sellaisena enemmän kuin yksilömielipiteiden summa. Kahtiajako näkyy viime vuosienkin keskustelussa.

Monet teoreetikot sijoittuvat tosin näiden ääripäiden väliin. Esimerkiksi Tarde (1969 a/1898; 1969 b/ 1901) ajattelee yleisen mielipiteen olevan sitä, että suurella joukolla toisistaan riippumattomia ihmisiä on samansuuntaisia ajatuksia. Niiden muodostumisen taustalla olevat prosessit -- lehdistön tiedonvälitys ja ihmisten keskustelut -- viittaavat kollektiivisen käsityksen suuntaan.

Myöskään Tönnies ei sijoitu selvästi ulottuvuun kumpaankaan ääreen. Hän viittaa

(1923) Jakob Friesin jo vuonna 1803 esittämään kantaan, että yleisessä mielipiteessä ilmenevä yhteistahto ei muodostu yksittäisten ihmisten tahdoista vaan ikäänkuin niiden kemiallisena yhdisteenä. Yleisen mielipiteen muodostuminen edellyttää keskustelua, jossa ristiriitaiset tahdot sovitaan yhteen. Mielipiteen sisältö muodostuu näin kollektiivisena prosessina. Yleinen mielipide siitä tulee kuitenkin vasta sitten, kun riittävän suuri joukko modernin yhteiskunnan vapaita yksilöitä asettuu sen taakse.

Kollektiiviset määritelmät, joissa kiistetään yleisen mielipiteen pelkistyvän yksilöiden enemmistön kannaksi, korostavat usein aidon yleisen mielipiteen yhteisöllisyyttä tai valistuneisuutta tai näitä molempia. Harwood Childs, joka itse pitää kollektiivisiä määritelmiä harhaanjohtavina ja korostaa kaikkien mielipiteiden samanarvoisuutta, on koonnut kirjaansa joukon vuosisadan alun -- ja vanhempiakin -- luonnehdintoja yleisestä mielipiteestä (1965, 14-15):

"Yleinen mielipide on itsestään tietoisien yhteisön yhteinen, rationaalisen julkisen keskustelun perusteella muodostunut mielipide asiasta, jolla on laajaa merkitystä." (James Young 1923)

"Yleiseksi mielipiteeksi voidaan sanoa sitä käsitystä kustakin asiasta, joka on yhteisön parhaiten informoiduilla, älykkäimmillä ja moraalisimmilla jäsenillä." (W. A. MacKinnon 1828)

"On melkoista liioittelua uskotella, että nykyaikana olisi eliitin ulkopuolella yleistä mielipidettä sanan älyllisessä mielessä." (J. A. Sauerwein 1933)

Näiden kolmen määritelmän yhteisenä piirteenä on ajatus yleisestä mielipiteestä yhteisön kollektiivisena ominaisuutena tai tuotteena. Näkemykset eroavat kuitenkin toisistaan sen mukaan, kenen ajatellaan tuottavan tuon yhteisöllisen mielipiteen. Yleinen mielipide on tältä kannalta siis rationaalisen keskustelun tulosta ja 'yhteisön parhaiden voimien' edustama kanta. Tuoreimmassa keskustelussa tämä yhteisöllisyys ilmaistaan usein korostamalla Salmonin ja Glasserin (1995) tapaan, että yleinen mielipide on asioihin paneutuneen yleisön -- eikä pelkästään eliitin -- keskustelun ja järkeilyn tuottama yhteinen, mielellään yksimielinen kanta asioihin. Heidän mielestään yleistä mielipidettä ei pitäisi ymmärtää yksilöiden vaan yleisön mielipiteeksi.

Määrittely yleisön avulla ei kuitenkaan ratkaise yleisen mielipiteen moniselitteisyyttä. Yleisönkin (the public, das Publicum) käsitteeseen liittyy omat määrittely- ja rajaamiskiistansa. Ne koskevat lähinnä yleisön laajuutta ja aktiivisuutta. Usein on pidetty tärkeänä erottaa yleisö yleisen mielipiteen subjektina "joukosta" (the crowd) ja "massasta". (Price 1992, 22-44)

Joukon käsite sai perussisältönsä viime vuosisadan lopun joukkopsykologien ja tämän vuosisadan alun kollektiivisen käyttäytymisen tutkijoiden teorioissa. Joukkoa määritteleväksi piirteeksi nähtiin yhteiset tunteet tai intohimot, jotka saattavat aktivoitua joukkotoiminnaksi. Vaikka joukon jäsenet ovat toisilleen vieraita, he saattavat olla tiukasti joukkoon sitoutuneita ja muodostaa kollektiivisen toimijan.

Robert E. Park, joka jo vuosisadan alussa pohdiskeli joukon ja yleisön käsitteellistä suhdetta, näki niillä oleellisia yhtäläisyyksiä. Molemmat ovat väljiä yhteisöjä ja molempia hallitsee kollektiivinen voima tai yhteinen tahto. Joukon ja yleisön oleellisin ero on siinä, että edellistä pitävät koossa yhteiset emotionaaliset kokemukset, jälkimmäistä rationaalinen keskustelu. Yleisö tuottaa yleisen mielipiteen, mutta joukon kollektiivinen tuotos on yleinen tunnepurkaus. (Price 1992, 24-27)

Massan käsite on toisinaan ajateltu joukon vastineeksi. Esimerkiksi puheet

"massapsykoosista" tai "massojen kapinasta" viittaavat joukon teorioihin. Monien muidan tapaan yhdysvaltalainen Herbert Blumer (1954) tekee kuitenkin oleellisen eron joukon ja massan välille. Massan jäsenet ovat anonyymejä yksilöitä, joiden välillä ei ole kommunikaatiota tai muuta vuorovaikutusta. Massaa yhdistää lähinnä vain joukkoviestintä ja sen esiin nostamat kiinnostuksen kohteet. Niihin ihmiset reagoivat yksilöllisten valintojensa perusteella osallistumatta julkiseen keskusteluun tai muuhun kollektiiviseen tahdon muodostamiseen.

Viimeksi mainitut seikat erottavat massan yleisöstä. Blumerin (1954) ja Millsin (1955/1956) kuvaama yleisö kommunikoi keskenään ja vastaa saamiinsa viesteihin. Keskustelun tuloksena syntyy yleistä mielipidettä, mikä on eri asia kuin massan yksilömielipiteistä koottu massamielipide.

Tarde (1969/1901) vetää rajan massan ja yleisön välille selvästi eri kohtaan. Hänen käsitteistöössään yleisön muodostuminen ei edellytä sen jäsenten välistä vuorovaikutusta. Riittää, kun heille lehdistön vaikutuksesta syntyy yhtenäinen kuva tärkeistä taloudellisista tai poliittisista asioista. Sen sijaan lehdenlukijat, jotka tyytyvät vain ilmoituksiin tai poimimaan lehdistä käytännöllistä informaatiota henkilökohtaisiin tarpeisiinsa, eivät ole yleisö vaan massa.

Tönniesin (1922, 82-85) yleisön käsite on vielä väljempi kuin Tarden. "Yleisö (das Publicum) on joukko ihmisiä -- miehiä ja naisia --, joita yhdistää tila, tilanne, odotukset tai intressi. Tällainen erityisyleisö on ryhmämielipiteen (eine öffentliche Meinung) subjekti. Yleisen mielipiteen subjekti on sen sijaan "suuri yleisö". Se koostuu rajoittamattomasta joukosta ihmisiä, jotka erilaisuudestaan huolimatta pystyvät muodostamaan yhteisen käsityksen poliittisista ja taloudellisista asioista. Suuri yleisö on yhden valtion puitteisiin rajoittuva poliittinen yleisö.

Käsitykset yleisön laajuudesta ja aktiivisuudesta vaihtelevat siis melkoisesti. Yhtäällä yleisö nähdään julkisuudessa keskustelevalle valistuneeksi vähemmistöksi. Toisaalla yleisön ajatellaan kattavan lähes kaikki kansalaiset. Tämä laaja määrittely ei karsi ulkopuolelle tietämättömiä tai passiivia. Tällaisen "suuren yleisön" varaan rakentuva yleinen mielipide lähenee edellä mainittua massamielipidettä.

Väljää yleisön käsitettä on täsmennetty rajoittavilla lisämääreillä. "Asioita seuraava yleisö" (the attentive public) on Gabriel Almondin (1950, 139, 228) kuvauksen mukaan se osa suuresta yleisöstä, joka on perillä yhteiskunnallisista kysymyksistä, seuraa niitä aktiivisesti ja pitää itseään päteväenä ottamaan niihin kantaa.

Pieni osa näistä asioista seuraavista "tarkkailijoista" (spectator), joiksi Lippmann nimittää tätä osaa yleisöstä, on hänen terminologiansa mukaisia "toimijoita" (actor). He ovat aktiivista yleisöä, jolle on ominaista näkyvä rooli virallisen poliittisen järjestelmän puitteissa tai informaali aktiivinen osallistuminen julkiseen keskusteluun, kansalaisliikkeiden toimintaan tms. Vaikuttavinta ja näkyvintä osaa aktiivisesta yleisöstä kutsutaan usein eliitiksi. (Price 1992, 39-40)

Rajat aktiivisuudeltaan erilaisten yleisön kehien välillä ovat epätarkkoja ja joustavia. Ihmiset saattavat kuulua eri tasoisiin yleisöihin riippuen huomion ja samalla yleisen mielipiteen kohteesta. Aktiivisuus on osittain kasautuvaa siten, että sama yleisö seuraa useita asioita tai pyrkii vaikuttamaan monilla tahoilla. Toisaalta on myös asiakohtaisia yleisöjä (issue public) (Converse 1964, 245-246), jotka ovat aktiivisesti kiinnostuneita rajatuista aiheista, kuten eläinten suojelusta, maahanmuuttajien oikeuksista tai joistakin lähellä omaa elinpiiriä olevista asioista. Asiakohtaisuus on joidenkin tutkijoiden -- mm. John Deweyn (1927) -- ajattelussa keskeisin yleisöä muodostava tekijä. Yleisöt syntyvät yhteiskunnallisten ongelmien seurauksena ja niitä ratkaisemaan.

Deweyn tapaan määritellyllä yleisöllä, samoin kuin sen tuottamalla yleisellä mielipiteelläkin, on ongelman ratkaisuun liittyvä, ajallisesti rajoitettu elinkaari. Foot ja Hart (1953) erottavat tällaisesta elinkaaresta viisi vaihetta. Ensimmäisessä ongelma todetaan, ja yleisö alkaa muotoutua. Toinen vaihe on ensimmäistä keskustelevampi. Siinä verrataan vaihtoehtoisia toimintalinjoja ongelman ratkaisemiseksi. Kolmannessa vaiheessa päädytään julkisen keskustelun tuloksena yhteisymmärrykseen ja sovitaan noudatettavasta politiikasta. Neljännessä vaiheessa ohjelma toteutetaan ja viidennessä arvioidaan vastasivatko tulokset tavoitteita. Samantapaisen kuvauksen on Niklas Luhman (1971) esittänyt poliittisten teemojen elämänkaaresta ja Anthony Downs (1972) yhteiskunnallisten ongelmien huomiosyklistä. Näillä teoreettisilla rakennelmilla on selviä yhtymäkohtia yhteiskunnallisten ongelmien tutkimisen konstruktionistiseen perinteeseen (Mauss 1992; Suhonen 1994, 36-44)

Monet kuvaukset yleisen mielipiteen yhteisöllisestä rakentumisesta muistuttavat teorioita kansalaisyhteiskunnasta. Asiota seuraava ja aktiivinen yleisö ovat lähellä kansalaisyhteiskunnan perusideaa. (Dahlgren 1995, 120-127) Sekä yleisön massoitumisella että kansalaisyhteiskunnan murenemisellä tarkoitetaan usein samaa asiaa: prosessia, joka purkaa yhteisöllisiä rakenteita ja irrottaa ihmisiä sosiaalisista suhteistaan atomisoituneiksi yksilöiksi (Mills 1995/1965).

Näiden prosessien ongelmallisuus yleisen mielipiteen kannalta myönnetään laajasti. Ongelmaan esitetyt ratkaisut ovat kuitenkin hyvin etäällä toisistaan. Yhtäällä tyydytään mittaamaan yksilömielipiteitä ja rakentamaan yleinen mielipide niistä. Toisaalla yritetään rekonstruoida kansalaisyhteiskuntaa, -- tai yleisöä -- joka sitten voisi tuottaa aitoa yleistä mielipidettä.

Tähän pyrkii 1980-luvun lopulla Yhdysvalloissa käynnistynyt kansalaisjournalismiliike (public journalism). Sen ideana on aktivoida kansalaiskeskustelua ajankohtaisista, usein paikallisista poliittisista kysymyksistä informoimalla ja antamalla julkista tilaa kansalaisten äänille. (Heikkilä & Kunelius 1996; Glasser & Craft 1997)

Toinen mielenkiintoinen kokeilu samaan suuntaan on yhdysvaltalaisen James Fishkinin (1991; 1994) deliberative poll -ohjelma, jonka yhden osan hän toteutti Englannissa. Siinä hän kokosi satunnaisesti valitun otoksen viikonlopuksi keskustelemaan rikollisuudesta ja oikeuslaitoksesta. Keskustelijoilla oli käytettävissään poliitikkoja ja asiantuntijoita, jotka toimivat alustajina ja tietolähteinä. Ryhmittäin ja yhdessä käydyt keskustelut nauhoitettiin ja osanottajille tehtiin käsittelyn kohteena olleesta aihepiiristä kysely ennen ja jälkeen viikonloppuseminaarin. Ideana oli seurata yleisen mielipiteen muodostumista keinotekoisesti kootussa, mutta hyvin informoidussa ja keskustelevassa ryhmässä. Tulosten mukaan kriminaalipoliittiset mielipiteet muuttuivat selvästi liberaalimpaan suuntaan varsinkin hyvin koulutetussa osassa otosta.

Gallupit ja yleinen mielipide

Yleisöjen ja kansalaiskeskustelun elvyttämiseen verrattuna hyvin toisenlainen tapa lähestyä massayhteiskunnan yleistä mielipidettä on konstruoida se yksilöiden mielipiteistä vaalein, kansanäänestyksin ja mielipidemittauksin.

Mielipidetutkimusten kehittyessä menetelmiltään ja luotettavuudeltaan niistä tuli vaaleja ja kansanäänestyksiä muistuttava väline mittaamaan yleistä mielipidettä.

Tutkimusten määrä lisääntyi Yhdysvalloissa nopeasti 1930-luvulta lähtien. Mielipiteiden mittaaminen yleistyi myös muissa kehittyneissä länsimaissa markkinatutkimuksen kasvun myötä.

Galluptulosten tulkitseminen yleiseksi mielipiteeksi sai perustelunsa liberalistisesta demokratian teoriasta ja individualistisesta yhteiskuntakäsityksestä. Edellistä edusti brittiläinen politiikan filosofi James Bryce (1865/1895). Hän kuvasi jo viime vuosisadan lopulla yleisen mielipiteen yksilömielipiteiden yhdistelmäksi.

Yleinen mielipide tulee Brycen mukaan kuuluviin ennen muuta vaaleissa, joissa kansalaiset saavat määrääjain valita hallitsijansa. Hän piti kuitenkin tällaista edustuksellisuutta demokratian vajavuutena. Kansalaisten enemmistön tahto pitäisi saada esiin jatkuvasti ja ilman edustuslaitosta ja jopa ilman äänestyskoneistoa. Bryce myönsi viikottaisessa kansan tahdon mittaamisessa olevan monia teknisiä ongelmia, mutta demokratian kannalta se olisi merkittävä edistysaskel.

Mielipidetutkimuksen uranuurtajista tunnetuin, Georg Gallup, vetosi Brycen käsityksiin korostaessaan mielipidetutkimusten tärkeyttä edustuksellisen demokratian täydentäjänä. Hänen mielestään kehittyneet tieteelliset menetelmät ovat ratkaisseet pääosan yleisen mielipiteen jatkuvan seuraamisen teknisistä esteistä. (Gallup & Rae 1940; Gallup 1965; Hogan 1997; Salmon & Glasser 1995)

Bryce (1865/1895) erotti yleisen mielipiteen niistä prosesseista, jotka muokkaavat tuota mielipidettä. Vaikka yleinen mielipide onkin yksilömielipiteiden yhdistelmä, se syntyy lehdistön välittämien uutisten, niissä käytävän debatin ja ihmisten välisen keskustelun monivaiheisessa prosessissa.

Eräs näkyvimmistä mielipidemittauksiin perustuvan yleisen mielipiteen idean perustelijoista tämän vuosisadan alkupuoliskolla oli yhdysvaltalainen sosiaalipsykologi Floyd Allport. Vuonna 1937 ilmestyneessä *Public Opinion Quarterly*ns ensimmäisessä numerossa oli hänen artikkelinsa "Toward a Science of Public Opinion". Siinä Allport kritisoi vallitsevia käsityksiä yleisestä mielipiteestä.

Kritiikin kärki kohdistuu kollektiivisiin ajattelutapoihin, jotka personifioivat yleisön ja yleisen mielipiteen. Samalla hän torjuu käsityksen, jonka mukaan yleisö voisi olla mielipiteen subjekti, samoin yleisen mielipiteen ja julkisuudessa esitettyjen mielipiteiden sekoittamisen toisiinsa. Allportin määrittelyn mukaan yleinen mielipide on suuren yksilöiden joukon sanallisia tai sanallisesti tulkittavia reaktioita johonkin yleisesti tunnettuun kohteeseen tai tilanteeseen. Reaktiot ovat mitattavissa ja tallennettavissa ja ne voidaan esittää tilastollisina jakautumina. Samaan tapaan "klassista" yleisen mielipiteen käsitettä kritisoi Paul Palmer (1938). Selostaessaan amerikkalaiselle yleisölle Tönniesin teoriaa yleisestä mielipiteestä Palmer kiinnittää huomiota siihen, että se ei tarjoa mitään edellytyksiä yleisen mielipiteen tilastolliseen kuvaamiseen.

Toisin kuin Bryce, Allport ei lähesty yleisen mielipiteen käsitettä normatiivisen demokratian teorian suunnasta. Hänen lähtökohtanaan on metodologinen individualismi eli ajatus yhteiskunnasta yksilöiden muodostamana kokonaisuutena. Brycen ja Allportin ajattelutapoja yhdistää käsitys yksilöistä yhteiskunnan atomeina (Riesman & Glazer 1944). Tämä käsitys loi pohjan yleisen mielipiteen tutkimuksen uudelle, nykyisinkin hallitsevalle suuntaukselle. (Lasswell 1941; Key 1961; Lane & Sears 1964; Childs 1965; Margolis & Mauser 1989; Crespi 1989; Cantril 1991; Rusi 1985)

Gallupmielipiteiden esittäminen yleiseksi mielipiteeksi herätti jo varhain myös kritiikkiä yhteiskuntatieteilijöiden piirissä. Puoli vuosisataa vuotta sitten yhdysvaltalainen sosiologi Herbert Blumer esitti yhden tunnetuimmista ja viime

vuosiin saakka siteeratuimmista kritiikeistä. Vuotuisilla sosiologipäivillä hän arvosteli tiukkaan sävyyn uutta yleisen mielipiteen käsitettä ja sen operationalisointia mielipidetutkimusten avulla. (Blumer 1948)

Blumerin kritiikin kärki kohdistuu kahteen oleelliseen seikkaan. Hän ei hyväksy ajatusta, että yleinen mielipide olisi yhdistelmä itsenäisten yksilöiden mielipiteistä. Hänen mielestään yleisen mielipiteen ideaan ei sovi myöskään se, että tutkimusten satunnaisotokset tarjoavat kaikille perusjoukon jäsenille yhtäläisen mahdollisuuden tulla mukaan tutkimukseen, ja että kaikkien mielipiteet ovat näin yhtä arvokkaita.

Blumer perustelee kantaansa sillä, että mielipidetutkimusten tulokset eivät vastaa yleisen mielipiteen käsitettä. Hänen mukaansa realistisesti ymmärretty yleinen mielipide koostuu niistä kannoista ja mielipiteistä, joilla on vaikutusta yhteiskunnassa. Toisin sanoen yleisen mielipiteen keskeinen piirre on se, että vallankäyttäjät, päättäjät, eliitti joutuvat ottamaan sen huomioon.

Tästä seuraa, kuten Blumer huomauttaa, että vain harvat kansalaiset ovat siinä asemassa, että heidän mielipiteensä on osa yleistä mielipidettä. Se koostuu yhteiskunnan vaikutusvaltaisten painostusryhmien ja niiden johtajien edustamista mielipiteistä.

Sosiologina Blumer korostaa sitä, että yhteiskunta rakentuu vuorovaikutuksessa toimivista ryhmistä, ei yksilöistä. Myös yleinen mielipide on ryhmien välisen vuorovaikutuksen tulos, ei yksilömielipiteiden summa tai keskiarvo. Ryhmät, samoin kuin yksilötkin, ovat keskenään erilaisessa asemassa yleisen mielipiteen muodostumisessa.

Blumerin maanmies V. O. Key määrittelee yleisen mielipiteen (1961, 14) "...niiksi yksityisten ihmisten mielipiteiksi, jotka hallitus katsoo aiheelliseksi ottaa huomioon". Hänen ja Blumerin käsityksissä on yhteistä se, että yleiseltä mielipiteeltä edellytetään poliittisia seurauksia. Toisin kuin Blumer, Key (1961, 14-17) sisällyttää kuitenkin määrittelynsä myös mielipidetutkimusten tulokset, jotka jo 1960-luvun USA:ssa poliitikkojen oli pakko ottaa huomioon jos mieli menestyä seuraavissa vaaleissa.

Toisin, kuin monet hänen kritiikkiinsä yhtyvät, Blumer ei perustele ajatuksiaan normatiivisella demokratian teorialla. Hän johtaa yleisen mielipiteen käsitteensä siitä, millainen yhteiskunta on ja miten se toimii ottamatta kantaa siihen, onko tilanne hyvä vai huono.

Georg Gallupin käsitys yhteiskunnan ja sen poliittisen koneiston toiminnasta oli pitkälti sama kuin Blumerin. Hänenkin mielestään vahvat painostusryhmät ja intressitahot ohjaavat poliittista päätöksentekoa enemmän kuin tavallisten kansalaisten mielipiteet. Gallupin liberalistinen demokratiakäsitys -- ja tietysti myös oman liiketoiminnan edistäminen -- antoivat hänelle hyvän syyn perustella mielipidemittauksia keinona tarjota kansan "hiljaiselle enemmistölle" ääni, jolla se voi puhua ohi organisaatioiden ja niiden eliittien. (Gallup 1966)

25 vuotta Blumerin gallupkritiikin jälkeen ranskalainen sosiologi Pierre Bourdieu piti esitelmän otsikolla "Yleistä mielipidettä ei ole". Siinä hän esittää saman suuntaisia huomautuksia kuin Blumer aikanaan. Hän torjuu käsityksen, jonka mukaan kaikkien mielipiteet ovat yhtä arvokkaita ja kutsuu "järjettömien artefaktien tuottamiseksi" mielipiteiden kokoamista tällä periaatteella. (Bourdieu 1985/1973)

Hänen kritiikkinsä taustalla on normatiivinen käsitys vaaleihin ja gallupeihin perustuvan demokratian ongelmista. Mielipidetutkimukset palvelevat hallitsevien luokkien etuja. Niiden aihepiirit määräytyvät poliittisen kysynnän perusteella ja ovat lähellä kulttuurista ja taloudellista pääomaa omistavien intressejä. Alempien luokkien jäsenet joutuvat eristettyinä yksinäinä esittämään luokkaetoksesta irrotetun

mielipiteensä asioista, jotka eivät heitä useinkaan kiinnosta.

Blumerin ja Bourdieun tapaista teoreettista -- ja sen rinnalla myös metodista -- kritiikkiä mielipidetutkimuksia kohtaan on esitetty lajalla rintamalla nykypäiviin saakka (Esim. Heberle 1951; Ginsberg 1989; Beniger 1992; Salmon & Glasser 1995; Splichal 1997; Nordenstreng 1978, 169-183; Suhonen 1997).

Yleisen mielipiteen sisältö

Olen kiinnittänyt tähän asti huomiota lähinnä siihen keiden mielipiteet saavat yleisen mielipiteen arvon ja miten yleinen mielipide muodostuu. Myös mielipiteen sisältö ansaitsee oman pohdintansa. Peruskysymys koskee sitä, mikä mielipiteiden kohteessa tekee niistä yleisen mielipiteen.

Jo edellä esitetyn perusteella voi todeta, että sisällön peruskriteeristä on vallinnut laaja yksimielisyys. Yleisen mielipiteen aiheet ovat yhteisiä, julkisia tai poliittisia asioita. Ne koskettavat laajasti kansalaisten intressejä tai ovat poliittisen päätöksenteon tai julkisen keskustelun kohteita. Yleinen mielipide koskee siis esimerkiksi viidennen ydinvoimalan rakentamista, Suomen liittymistä EMU:un, seuraavien presidentinvaalien ehdokkaita, suhtautumista turkistarhaukseen ja eläinaktivisteihin jne. Kissojen ja koirien suositummuus lemmikkieläiminä, katsotuimmat televisio-ohjelmat tai ufoihin uskovien määrä eivät kuuluisi yleisen mielipiteen piiriin. Väljempi tulkinta lähtee siitä, että yleistä mielipidettä on kaikki, mitä gallupit mittaavat riippumatta kohteen yleisestä merkittävydestä.

Toisella sisältöluottavuudella tehdään rajauksia mielipiteiden ja muiden tietoisuuden puolien välille. Lähinnä sosiaalipsykologiasta lainatun erottelun mukaan mielipiteiden, asenteiden ja arvostusten välille ajatellaan hierarkkinen järjestelmä. Sen huipulla olevat arvot ilmenevät asenteiden johdonmukaisuutena. Asenteet puolestaan ovat mielipiteiden johdonmukaisuutta. (Suhonen 1988, 26-27; Price 1992, 46-47)

Usein yleisen mielipiteen käsite kattaa niin mielipiteet, asenteet kuin arvotkin ja niiden lisäksi vielä tiedolliset uskomukset. Esimerkiksi ympäristöä koskeva yleinen mielipide pitäisi sisältää niin luonnon monimuotoisuuden arvostamisen, tiedolliset käsitykset ympäristön tilasta, tuhoajista ja korjauskeinoista, moraaliset syytökset saastuttajien suuntaan, vaatimukset valtiolle tehokkaampaan toimintaan kuin valmiuden omakohtaisiin uhrauksiinkin ympäristön hyväksi (Suhonen 1994, 118-120).

Yleisen mielipiteen yleisyys tarkoittaa useimmiten jonkin mielipiteen enemmistö- tai muuten hallitsevaa asemaa. Yleinen voi viitata myös mielipiteen sisältöihin. Ne voivat olla erityisiä tai yleisiä. Yleisellä mielipiteellä tarkoitetaan tällöin mielipiteiden johdonmukaisuutta ylläpitäviä arvoja tai ideologiaa. Esimerkiksi nationalismi on tässä mielessä yleinen mielipide. Se ohjaa niin yksilöiden ajattelun kuin yhteisön kulttuurinkin tasolla suhtautumista yksittäisiin asioihin, kuten EMU-jäsenyyteen, ulkomaalaisiin tai kansalliseen kulttuuriin. Arvojen ja ideologioiden vuoksi yksittäiset mielipiteet eivät vaihtelee mielivaltaisesti vaan korreloivat keskenään muodostaen asennerakenteita. (Zaller 1994; Schiff 1994).

Tästä näkökulmasta on joskus arvosteltu yleisen mielipiteen perustamista suuren yleisön varaan. Philip Converse (1964) kiinnitti USA:ssa tekemässään tutkimuksessa huomiota siihen, että kansalaisten eri asioihin kohdistuvat mielipiteet korreloivat kovin heikosti silloinkin, kun loogisesti ajatellen niiden pitäisi tukea toisiaan. Hän huomasi myös mielipiteiden muuttuvan varsin nopeasti. Molemmat havainnot

viittaavat siihen että suuren yleisön mielipiteiden taustalla ei olekaan niitä johdonmukaistavia arvoja, ideologioita, uskomus- tai asennerakenteita, sanalla sanoen yleistä mielipidettä.

Converse päätyy siihen, että yleistä mielipidettä olisikin parempi etsiä yhteiskunnan ryhmien tasolta, missä se muotoutuu johdonmukaiseksi rationaalisen keskustelun ja ryhmäintressien tuloksena.

Yleinen mielipide yhteiskunnallisena kontrollina

Yleisen mielipiteen asemaa suomalaisen yhteiskuntatieteen käsitteistössä kuvastaa se, että vuonna 1964 julkaistussa Yhteiskuntatieteiden käsikirjassa sille ei ole omaa lukua. Kalevi Heinilän kirjoittamassa sosiaalisia paineita käsittelevässä luvussa yleistä mielipidettä käsitellään normipaineen ja ryhmäpaineen rinnalla. Yleinen mielipide nähdään siten yhtenä tekijänä, joka kontrolloi ja painostaa yksilöä ja rajoittaa hänen vapauttaan ajatella, ilmaista mielipiteensä tai toimia muuten yhteisön jäsenenä.

Tämä näkökulma tuo monia lisävivahteita yleisen mielipiteen käsitteeseen. Se ei ole kuitenkaan 60-luvun keksintöä. Niin kauan, kuin on puhuttu yleisestä mielipiteestä, on kannettu myös huolta sen ihmisiä alistavasta tai manipuloivasta vaikutuksesta. 1800-luvun puolivälissä ranskalainen Alexis de Tocqueville kuvaili amerikkalaista demokratiaa massayhteiskuntana, jossa enemmistön mielipide ja sitä heijastava lehdistö tyrannisoivat yksilöitä ja heidän mielipiteenvapauttaan. (Pietilä 1997, 63-74; Noelle-neumann 1986/1980, 88-92)

Saksalainen viestintätutkija ja mielipidetutkimuslaitoksen johtaja Elisabeth Noelle-Neumann (1986/1980) on Tocquevillen vaikutteiden pohjalta kehitellyt ajatusta yksilöiden riippuvuudesta yleisestä mielipiteestä. 70-luvun alkupuolella hän esitti teoriansa "hiljaisuuden spiraalista". Sen mukaan massayhteiskunnan enemmistö -- yksilöistä koostuva hiljainen enemmistö -- vaikenee äänekkään vähemmistön ja sen mielipiteitä näyttävästi esillä pitävien joukkoviestinten edessä.

Myös psykologiasta, sosiaalipsykologiasta ja sosiologiasta saamiensa ideoiden avulla hän kuvaa yksilöiden riippuvuutta yhteisössään vallitsevasta mielipiteestä. Mitä vakiintuneempi ja vahvempi mielipide yhteisössä tai yhteiskunnassa vallitsee, sitä haluttomammin eri mieltä olevat tuovat esille oman kantansa. Pelko eristämisestä tai muista rangaistuksista saa ihmiset hiljaisiksi. Tältä pohjalta Noelle-Neumann (1986/1980, 58-64) määrittelee yleisen mielipiteen niiksi mielipiteiksi, jotka ihmiset voivat ilmaista pelkäämättä eristämistä yhteisöstään. Näin ajateltu yleinen mielipide voidaan kuvata Slavko Splichalin (1997b) esittämällä tavalla "julkiseksi silmäksi", joka kontrolloi kansalaisten mielipiteiden ilmauksia.

Puhe kontrollista sisältää yleensä kielteisen sävyn. Yleisen mielipiteen rajaamista vain niihin mielipiteisiin, joita ihmiset uskaltavat julkisesti esittää, on käytetty myös positiivisena määrittämisinä korostamaan sen julkista ja keskustelevaa luonnetta. Esimerkiksi mielipidemittausten sopimattomuutta yleisen mielipiteen kuvaamiseen on perusteltu juuri sillä, että ihmisten henkilökohtaiset, luottamukselliset vastaukset gallupkysymyksiin ovat eri asia kuin ne mielipiteet, joita ihmiset esittävät keskustellessaan naapureiden tai työtovereiden kanssa tai vielä julkisemmilla foorumeilla (Heberle 1951, 419-421).

"Bandwagon-efekti" on metaforinen nimitys teorialle, joka muistuttaa Noelle-

Neumannin ajatuksia yleisen mielipiteen vaikutuksesta yksilömielipiteisiin. Efektillä tarkoitetaan sitä, että tieto yhteisössä vallitsevasta enemmistön mielipiteestä saa osan vähemmistöä muuttamaan kantaansa. Tyypillisin sovellus liittyy vaaleihin. Tuloksia ennakoivat kannatusmittaukset saavat osan epävarmoista äänestäjistä asettumaan ennustetun voittajan puolelle, "hyppäämään voittajan vankkureihin". Vaikka efekti ei yleensä ole kovin voimakas, sillä on usein todettu olevan vaikutuksensa vaalituloksiin. (Marsh 1984; McAllister 1991; Borg 1994, 81-90)

Sekä bandwagon-efektissä että hiljaisuuden spiraalissa on kyse sosiaalisesta vertailusta. Molemmat teoriat väittävät, että muodostaessaan ja ilmaistessaan mielipiteitä ihmiset ottavat toisten mielipiteet huomioon.

Yleinen vai julkinen mielipide

On tavallista, että tieteellisen keskustelun tulkitseminen kielestä toiseen törmää käsitteellisiin ongelmiin. Vastinkäsitteitä on vaikea löytää, kun käännettävällä termillä on useita merkityksiä tai samaa merkitystä ilmaistaan monin sanoin.

Yleisen mielipiteen käsitteeseen liittyvää sanojen ja merkitysten vyyhtiä on viime aikoina selvitelty suomalaisen joukkoviestinnän tutkimuksen piirissä. Kirjassaan "Viestinnän vallassa" Risto Kunelius (1998 a, 117-118) ehdottaa englannin kielen käsitteen public opinion jakamista suomeksi kahtia yleiseksi ja julkiseksi mielipiteeksi. Samalla hän pohtii yleisön käsitteen ylimalkaisuutta, kun sen pitäisi vastata sekä englannin sanaa public että audience. Hän päätyy kääntämään edellisen julkisyleisöksi erotukseksi yleisöstä jälkimmäisen vastineena.

Vastaavat käsitteelliset erottelut tekee myös Veikko Pietilä (1997) joukkoviestinnän tutkimuksen oppihistoriassaan. Yhdessä Seija Ridellin kanssa Pietilä (1998, 95) suosittelee käsitteellisen eron vakiinnuttamista yleisen ja julkisen mielipiteen välille. Samalla he ehdottavat kömpelön julkisyleisön korvaamista uudissanalla "julkiso".

Julkisen mielipiteen käsitettä on käytetty suomalaisessa tieteellisessä kielessä ennenkin. Suomentaessaan Jürgen Habermasin sanakirja-artikkelin julkisuudesta (1985/1964), Esa Väliverronen käytti public opinionin vastineena käsitettä julkinen mielipide. Samassa Tiedotustutkimus -lehden numerossa Väliverronen (1985) kirjoitti Habermasin julkisuusteoriasta käyttäen yleistä ja julkista mielipidettä toistensa synonyymeinä. Vastaava käytäntö oli J. P. Roosilla hänen suomentaessaan Pierre Bourdieun mielipidetutkimuksia kritisoivaa artikkelia (1985/1973). "Yleistä mielipidettä ei ole", kuului otsikko. Artikkelin loppuhuipennus toteaa, että "julkista mielipidettä" mielipidetutkijoiden esittämässä mielessä ei ole olemassa.

Kuneliuksen, Pietilän ja Ridellin ehdotukset nojaavat edellä käsiteltyihin teoreettisiin perusteluihin. Heidän ideanaan on varata yleisen mielipiteen käsite koskemaan kansalaisten enemmistön mielipidettä tai mielipiteiden jakautumaa. Yleistä mielipidettä olisivat näin esimerkiksi mielipidemittausten, kansanäänestysten ja vaalien tulokset. "Puhe julkisesta mielipiteestä puolestaan voisi korostaa juuri sellaista prosessia, jossa tuo mielipide muokkaantuu julkisyleisön synnyttämisen ja keskustelun kautta." (Kunelius 1998, 117-118)

Tällaisessa käsitteellisessä erottelussa on kuitenkin ongelmia. Näin määritellyt yleinen ja julkinen mielipide ovat eri tason käsitteitä. Edellinen viittaa mielipiteen toteamisen tai mittaamisen tapaan, jälkimmäinen mielipiteiden

muodostumisprosessiin. Kuten edellä on selvinnyt, osa teoreetikoista lähtee siitä, että modernissa yhteiskunnassa public opinion on yksilöiden mielipiteiden enemmistö, joka muodostuu medioissa ja muualla julkisuudessa käytävän keskustelun tuloksena (esim. Bryce 1965/1895; Lasswell 1941). Public opinion olisi siis samanaikaisesti sekä yleinen että julkinen mielipide.

Erottelukykyisen vastineen tarjoaminen käsiteparille public ja audience on toinen kysymys. Kunelius (1998, 116-118) ehdottaa, että jälkimmäinen nimettäisiin yleisöksi ja edellinen julkisyleisöksi. Yleisö olisi irrallisista yksilöistä muodostuva massa ja yleisen mielipiteen subjekti. Julkisyleisö -- tai Pietilän ja Ridellin (1998) nimeämä julkiso -- taas koostuisi tietoisista, keskenään vuorovaikutuksessa olevista, keskustelevista ihmisistä, jotka yhdessä ovat julkisen mielipiteen subjekti. Se määrittäyty lähinnä sisäisten ja yhteiskunnallisten suhteidensa perusteella.

Erottelu on looginen, mutta ei vastaa kovin hyvin käsitteiden audience ja public monitahoisia merkityksiä. Joukkoviestinnän ja kulttuurin tutkimuksen piirissä audiencen käsite viittaa ensisijaisesti yleisön mediasuhteeseen ja sen piirteisiin. Audience on lehden ja kirjallisuuden lukijoita, radio-ohjelman ja musiikin kuuntelijoita tai television, teatterin ja sirkuksen katselijoita, valikoivia, satunnaisia, aktiivisia tai passiivisia. Näin ymmärretty yleisö ei ole luonteeltaan massaa eikä sillä ole erityistä asemaa yleisen (massa)mielipiteen kantajana. (McQuail 1997)

Käsitteen public kääntämiseen julkisyleisöksi tai julkisoksi liittyy omat ongelmansa. Public, Publicum ja publique viittaavat usein paljon löyhempään kollektiiviin kuin Kuneliuksen kuvaama julkisyleisö. Publicin jäsenet eivät välttämättä keskustele tai ole muussakaan vuorovaikutuksessa keskenään. (Tarde 1969/1901; Tönnies 1922, 82-85; Lasswell 1941)

Julkiselle mielipiteelle ja julkisolle ehdotetut sisällöt eivät vastaa käsitteiden public opinion ja public merkityskirjoa. Sen sijaan ne toimivat teoreettisesti perusteltuina ideaalityyppeinä. Hyvän esimerkin julkison käyttökelpoisuudesta tarjoaa Ridellin (1998, 295-298) televisioutisten vastaanottoa koskevan kirjan päättävä pohdiskelu sellaisesta mahdollisuudesta, että uutisia vastaanottavasta yleisöstä tulisikin niihin julkisessa keskustelussa puuttuva julkiso.

Lopuksi

Läpi tämän artikkelin ja sen esittelemän yli vuosisadan kestäneen keskustelunkin kulkee kaksi perusulottuvuutta, jotka jakavat käsityksiä yleisestä mielipiteestä. Niistä vahvemmin määrittelykamppailua hallinnut vastakkaisuus jakaa teorioita sen mukaan ajatellaanko yleisen mielipiteen koostuvan yksilöiden mielipiteistä vai onko se yleisön tai yhteisön kollektiivinen mielipide.

Toisella ulottuvuudella ajattelutavat eroavat sen mukaan onko niiden lähtökohtana normatiivinen teoria yhteiskunnasta ja demokratiasta vai ei-normatiivinen kuvaus asioiden tilasta.

Kahden ulottuvuuden varaan on rakennettavissa nelikenttä, jolla voidaan jäsentää käsiteltyjä teoreetikoita ja heidän tapansa ymmärtää yleinen mielipide.

Kuvio 1. Yleisen mielipiteen teorioiden typologia ja eräiden esillä olleiden teoreetikkojen sijoittuminen siihen.

Näkökulma yleiseen mielipiteeseen	Yhteiskuntateoria	
	Yksilökeskeinen	Kollektiivinen
Normatiivinen	1) BRYCE GALLUP LASSWELL	2) HABERMAS BOURDIEU SALMON & GLASSER
Ei-normatiivinen	3) ALLPORT	4) BLUMER
		TÖNNIES TARDE

Typologian ruutuun 1 sijoittuvat ne, joiden ajattelussa korostuu kaikkien kansalaisten ja heidän mielipiteidensä yhdenvertaisuus demokratian perustana. Ruudussa 2 demokraattinen yleinen mielipide on yhteisöllisen keskustelun tulosta. Normatiivisten teorioiden tasolla rinnakkain ovat siten liberalistinen ja diskursiivinen -- tai deliberatiivinen -- käsitys yleisestä mielipiteestä. Molemmilla on juurensa valistuksen perinnössä.

Nelikentän ei-normatiivisella tasolla vastakkain ovat määrittelyt, jotka nojaavat metodologiseen individualismiin (ruutu 3) ja metodologiseen kollektivismiin (ruutu 4). Edellinen ajattelee yhteiskunnan palautuvan ihmisyksilöihin. Jälkimmäinen ajattelutapa sen sijaan korostaa yhteiskunnan ja muiden yhteisöjen olevan enemmän kuin jäsentensä summa.

Sosiologian klassikoiden Tönniesin ja Tarden käsitykset yleisestä mielipiteestä eivät lähde normatiivisesta demokratian teoriasta. He pikemminkin kuvaavat modernin yhteiskunnan tilaa arvioimatta onko se hyvä vai huono. Individualismi - kollektivismi -ulottuvuudella he sijoittuvat luokkien välimaastoon. Heille yleisen mielipiteen muodostuminen on julkinen ja kollektiivinen prosessi, vaikka mielipidettä kantavatkin yhteisöllisistä sidoksista vapautuneet modernit yksilöt.

Tönniesin ja Tarden näkökantaa voi soveltaa myös liberalistisen ja diskursiivisen teorian välisen jännitteen lieventämiseen. Diskursiivinen käsitys yleisestä mielipiteestä näyttää usein korostavan mielipiteen muodostumisen prosessia, sen julkisuutta, keskustelevuutta ja vuorovaikutteisuutta.

Liberalistisen käsityksen ydin koskee yleisen mielipiteen "mittaamista" ja välittämistä päätöksentekoon: millä tavoin kaikki kansalaiset voisivat vaikuttaa tasavertaisesti julkisen vallan ratkaisuihin.

Nelikentän ensimmäisen ja toisen ruudun välissä olisikin paikka sellaiselle demokratiakäsitykselle, joka yhtäältä arvostaa laajan julkisen keskustelun merkitystä yleiselle mielipiteelle mutta toisaalta hyväksyy vaalit, kansanäänestykset ja jopa mielipidetutkimukset keinoiksi, joilla yleinen mielipide saadaan näkyväksi ja välitetyksi vallan kamareihin.

LÄHTEET

- Allardt, E. & Littunen Y. (1972). *Sosiologia*. Helsinki: WSOY.
- Allport, F.H. (1937). *Toward a Science of Public Opinion*. *Public Opinion Quarterly* 1 (1).
- Almond, G.A. (1950). *The American People and Foreign Policy*. New York: Harcourt, Brace and Company.
- Beniger, J.R. (1992). *The Impact of Polling on Public Opinion: Reconciling Foucault, Habermas and Bourdieu*. *International Journal of Public Opinion Research* 4 (3), 204--219.
- Blumer, H. (1948). *Public Opinion and Public Opinion Polling*. *American Sociological Review* 13 (5), 542--549.
- Blumer, H. (1954). *The Crowd, the Public, and the Mass*. In Schramm, W. (Ed.) *The Process and Effects of Mass Communication*. Urbana: University of Illinois Press, 363--379.
- Borg, S. (1994). *Mittaus päivässä. Tutkimus vuonna 1994 julkistetuista Suomen presidentinvaalien kannatusmittauksista*. Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisuja 6/94.
- Bourdieu, P. (1985/1973). *Sosiologian kysymyksiä*. Tampere: Vastapaino.
- Bryce, J. (1965/1895). *The Nature of Public Opinion/The American Commonwealth, Volume II*. In Katz, D & al. (Eds.) *Public Opinion and Propaganda*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Cantril, A. H. (1991). *The Opinion Connection. Polling, Politics, and the Press*. Washington, D.C.: CQ Press.
- Childs, H.L. (1965). *Public Opinion: Nature, Formation, and Role*. Princeton, New Jersey: D. Van Nostrand Company, Inc.
- Converse, P.E. (1964). *The Nature of Belief Systems in Mass Publics*. In Apter, D. E. (Ed.) *Ideology and Discontent*. New York: The Free Press, 206--261.
- Crespi, I. (1989.) *Public Opinion, Polls, and Democracy*. San Francisco: Westview Press.
- Dahlgren, P. (1995). *Television and the Public Sphere. Citizenship, Democracy and the Media*. London: Sage Publications.
- Dewey, J. (1927). *The Public and Its Problems*. New York: H. Holt.
- Downs, A. (1972). *Up and Down with Ecology -- The Issue Attention Cycle*. *The Public Interest* 28.
- Fishkin, J. (1991). *Democracy and Deliberation: New Directions for Democratic Reform*. New Have: Yale University Press.
- Fishkin, J. (1994). *Ideal Citizens Give a Considered Judgement*. *The Independent*, 9.5.
- Foot, N.F. & Hart, C.W. (1953). *Public Opinion and Collective Behavior*. In Sherif, M & Wilson, M.O. (Eds.) *Group Relations at the Crossroads*. New York: Harper & Brothers.
- Gallup, G. (1965). *Polls and the Political Process -- Past, Present and Future*. *Public Opinion Quarterly* 29, 544--549.
- Gallup, G. & Rae, S. (1940). *The Puls of Democracy*. New York: Simon & Schuster.
- Ginsberg, B. (1986). *The Captive Public. How Mass Opinion Promotes State Power*.

- New York: Basic Books, Inc., Publishers.
- Glasser, T.L. & Craft, S. (1997). Kansalaisjournalismi ja demokraattiset ideaalit. *Tiedotustutkimus* 20 (4), 22-36.
- Habermas, J. (1991/1962). *The Structural Transformation of the Public Sphere*. Cambridge, CA: Brooks/Cole.
- Habermas, J. (1985/1964). Julkisuus. *Tiedotustutkimus* 8 (3), 17--22.
- Heberle, R. (1951). *Social Movements. An Introduction to Political Sociology*. New York: Appleton-Century-Crofts, Inc.
- Heikkilä, H. & Kunelius, R. (1996). Public Journalism and its Problems. A theoretical Perspective. *Javnost -- The Public* 3 (3), 81-95.
- Heinilä, K. (1964). *Sosiaalinen paine. Yhteiskuntateiden käsikirja*. Helsinki: Otava.
- Hogan, J.M. (1997). *Georg Gallup and the Rhetoric of Scientific Democracy*. *Communication Monographs*, Volume 64.
- Katz, E. & Lazarsfeld P.F. (1955). *Personal Influence*. New York: The Free Press.
- Key, Jr. V.O. (1961). *Public Opinion and American Democracy*. New York: Alfred A. Knopf.
- Kunelius, R. (1998). *Viestinnän vallassa*. Helsinki: WSOY.
- Lasswell, H.D. (1941). *Democracy Through Public Opinion*. Menasha: George Banta Publishing Company.
- Lane, R.E. & Sears, D.O. (1964). *Public Opinion*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.
- Lippmann, W. (1965/1922). *Public Opinion*. New York: The Free Press.
- Luhmann, N. (1971). *Politische Planung. Aufsätze zur Soziologie von Politik und Verwaltung*. Opladen: Westdeutscher Verlag.
- Margolis, M & Mauser, G.A. (1989). *Manipulating Public Opinion*. Pacific Grove: Brooks/Cole.
- Marsh, C. (1984). Back on the Bandwagon: The Effect of Opinion Polls on Public Opinion. *British Journal of Political Science*, 15 (1), 51--74.
- Mauss, A.L. (1992). Social Problems. In Borgatta, E.F. & Borgatta, M.L. (Eds.) *Encyclopedia of Sociology*. New York: Macmillan Publishing Company.
- McAllister, I. & Studlar, D. (1991). Bandwagon, Underdog, or Projection? Opinion Polls and Electoral Choice in Britain, 1979-1987. *Journal of Politics*, 53 (3), 720--741.
- McQuail, Denis (1997). *Audience Analysis*. London: Sage.
- Mills, C.W. (1995/1965). *The Mass Society*. In Jackall R. (Ed.) *Propaganda*. London: Macmillan.
- Noelle-Neumann, E. (1986/1980). *The Spiral of Silence. Public Opinion - Our Social Skin*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Nordenstreng, K. (1978). *Tiedotusoppi. Johdatus yhteiskunnallisten viestintäprosessien tutkimukseen*. Helsinki: Otava.
- Pietilä, V. (1997). *Joukkoviestintätutkimuksen valtateillä*. Tampere: Vastapaino.
- Pietilä, Veikko & Ridell, Seija (1998). *Julkea ehdotus*. *Tiedotustutkimus* 21(1998):1.
- Price, V. (1992). *Public Opinion*. Newbury Park: Sage Publications.
- Palmer, P.A. (1938). Ferdinand Tönnies's Theory of Public Opinion. *The Public Opinion Quarterly*, October, 584--595.
- Ridell, S. (1998). *Tolkullistamisen politiikkaa. Televisioutisten vastaanotto kriittisestä genrenäkökulmasta*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Riesman, D. & Glazer, N. (1944), *The Meaning of Opinion*. *Public Opinion Quarterly*, 8 (1), 633-648.
- Rusi, A. (1985). *Gallup ja kansanvalta*. Kokemäki: Satakunnan Painotalo Oy.

- Salmon, C.T. & Glasser, T.L. (1995). The Politics of Polling and the Limits of Consent. In Glasser T.L. & Salmon, C.T. (Eds.) Public Opinion and the Communication of Consent. New York: The Guilford Press.
- Schiff, F. (1994). Deconstructing "Attitude Structure" in Public Opinion Studies. *Critical Studies In Mass Communication* 11 (3), 287--297.
- Splichal, S. (1997a). Political Institutionalisation of Public Opinion through Polling. *Javnost, the Public* 4 (2), 17--38.
- Splichal, S. (1997b). Public Opinion as Panopticon. A Critique of the Spiral of Silence. In Servaes, J. & Lie, R. (Eds.) *Media and Politics in Transition. Cultural Identity in the Age of Globalization*. Leuven: Acco, 111--126.
- Suhonen, P. (1988). *Suomalaisten arvot ja politiikka*. Helsinki: WSOY.
- Suhonen, P. (1994). *Mediat, me ja ympäristö*. Helsinki: Hanki ja Jää.
- Suhonen, P. (1997). The Media, Polls and Political Process. *European Journal of Communication* 12 (2), 219--238.
- Tarde, G. (1969a/1898). Opinion and Conversation. In Clark, T.N. (Ed.) *Gabriel Tarde on Communication and Social Influence. Selected Papers*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Tarde, G. (1969b/1901). The Public and the Crowd. In Clark, T.N. (Ed.) *Gabriel Tarde on Communication and Social Influence. Selected Papers*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Tönnies, F. (1922). *Kritik der öffentlichen Meinung*. Berlin: Verlag von Julius Springer.
- Tönnies, F. (1923). *Macht und Wert der Öffentlichen Meinung*. *Die Dioskuren: Jahrbuch für Geisteswissenschaften* (2), 72--99.
- Zaller, J. (1994). Positive Constructs of Public Opinion. *Critical Studies In Mass Communication* 11 (3), 276--287.
- Väliverronen, E. (1985). Koskaan et muuttua saa... Jürgen Habermasin teoria porvarillisesta julkisuudesta. *Tiedotustutkimus*, 8 (3), 23--29.